

Népesedési szám adatok a felekezeti levéltári források, valamint a népszámlálási adatok szerint Homoródszentmárton 18–19. századi történetében

Az erdélyi patrónus nemesség gazdasági befolyása jelentős hatással volt a vidéki közösségek fejlődésére és átalakulására. Homoródszentmártonban a 18. század második feléig a homoródszentmártoni Bíró nemesi család töltötte be ezt a központi szerepet. A család legjelentősebb alakja homoródszentmártoni Bíró Sámuel, aki 1721-ben bekövetkezett haláláig az unitárius egyház első főgondnokaként tevékenykedett. Bíró Sámuel főgondnok halálával a család, bár továbbra is jelen volt a homoródszentmártoni faluközösség életében, a 19. századra elveszítette vezető szerepét és befolyását. Az 1777-es unitárius összeírás Bíró Istvánt és Bíró Pált mint „spectabilis patronist” tünteti fel a dokumentum első soraiban. Az 1818-as adóösszeírási íven már a Dombi és a Szász családfők állnak a falu adóhierarchiájának élén.

Mint tudjuk, Bíró Sámuel főgondnok Sámuel nevű fia az apa halála után katolizált, hiszen a bécsi udvar megítélése szerint a hivatalnoki karrierjében hátrányt jelentett unitárius volta, a Bíró hölgyek közül pedig kettő is egy-egy abránfalvi Ugronnal lépett házasságra. A Bíró család Homoródszentmártonban betöltött patrónusi helyét az 1770-es évektől a református egyházat több településen is hatékonyan támogató abránfalvi Ugron család vette át. Az Ugronok mellett a 19. században több kisebb nemesi családot is találunk a faluban, de a falu társadalmára gyakorolt hatás szempontjából a figyelem középpontjában mégiscsak az abránfalvi Ugronok álltak, akik jelentős fejlődést, lendületet hoztak a református közösségnek. Az unitáriusok és reformátusok lélekszámának vizsgálatakor azt látjuk, hogy Homoródszentmártonban a 19. század első felében a református hívek száma látványosan megemelkedett, de az Ugron Pál (1745–1813) és Simén-

¹ LAKATOS Sándor (1980, Brassó) 2006-tól lelkész-vallás tanár a székelykeresztúri Berde Mózes Unitárius Gimnáziumban, 2015-től a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem, civilizáció és kultúra doktori iskolájának hallgatója. Történelmi-demográfiai jellegű kutatásának középpontjában a 19. századi székelyföldi falvak állnak. Elérhetősége: sandorlakatos@gmail.com.

falvi Krisztina (1745–1815) házaspár halálát követően az 1840-es években a reformátusok száma tetőződik, ám elmarad az unitáriusok lélekszámától.

Udvarhelyszék tekintetében a református patrónuscsaládok felekezeti mutatókra gyakorolt hatását Tóth Levente² vizsgálta. Tanulmányában részletesen mutat be néhányat azon székelyföldi településekből, ahol már a 17–18. századtól a református patrónuscsaládok hatására jelentősen megváltoztak a felekezetek lélekszámbeli arányai a református közösségek javára. A Tóth Levente által bemutatott települések között találjuk az udvarhelyszéki Homoródszentmárton falut is, az 1777-ben létrehozott református anyaekléziájával. Két korábbi tanulmányunkban, amelyekben Homoródszentmárton 19. századi történetét és a felekezeti anyagönyveket vizsgálva, illetve az 1850-től rendelkezésre álló népszámlálási adatokat is alapul véve arra a következtetésre jutottunk, hogy a 19. században a homoródszentmártoni felekezeti demográfia a patrónuscsaládok befolyására változott meg.³

Csáki Árpád, aki egy 2008-ban közreadott tanulmányában foglalkozik a református hitközösség megszervezésével,⁴ azt a problémát veti fel, hogy vajon lehet-e a református eklézsia lélekszámának növekedését az idegen eredetű jövevény családok asszimilációjával és a patrónusi család nyomásgyakorlásával kapcsolatba hozni, esetleg bizonyítani. A szerző arra a következtetésre jut, hogy az Ugronok beavatkozása a falu felekezeti demográfiájába bizonyíthatatlan.

A *Keresztény Magvető* 2016/4-es számában és az *Areopolisz* XVI. kötetének hasábjain közölt tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy bemutassuk azokat a bizonyítékokat, amelyek szerint a reformátusok lélekszámának látványos növekedését a homoródszentmártoni Bírók befolyása visszaszorulásának és az Ugron Pál és Siménfalvi Krisztina alkotta patrónuscsalád nyomatókos befolyásának tulajdoníthatjuk. A falu történetének tüzetesebb vizsgálata során a felekezeti lélekszámok tekintetében ellentmondásos adatok kerültek elő. Erre a tényre Fehér János történész hívta fel a figyelmünket, aki a 2017-ben közreadott

² TÓTH Levente, „Nemesi családok által alapított gyülekezetek az Udvarhelyi Református Egyházmegyében (XVII–XIX. század)”, in *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok X*, 2010, 61–101., szerk. HERMANN Gusztáv Mihály, KOLUMBÁN Zsuzsánna és RÓTH András (Székelyudvarhely: Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, 2010), 61–101.

³ LAKATOS Sándor, „Homoródszentmártonban település- és népesedéstörténete, különös tekintettel a 19. századra”, *Keresztény Magvető* 122, 4. sz. (2016): 390–408., LAKATOS Sándor, „Felekezeti együttélés az udvarhelyszéki Homoródszentmártonban 1770–1948 között”, *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XVI*, 2017, 44–88.

⁴ CSÁKI Árpád, „Adatok a homoródszentmártoni református egyházközség megalapításának történetéhez”, in *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok VIII*, 2008, 49–60.

*Tanulmányok Homoródszentmárton történetéhez*⁵ című könyv előkészítési munkálatai során foglalkozott a felekezeti arányokkal. Az ellentmondás a 19. század derekáról származó felekezeti arányok adataiban figyelhető meg. Az 1850-től összesített hivatalos népszámlálási adatok szerint a homoródszentmártoni reformátusok száma a század közepén meghaladja az unitáriusokét, ez azonban a református és unitárius egyházközi szám adatok szerint valószínűtlennek tűnik. A kérdés tisztázása azért fontos, hogy megállapítható legyen a patrónuscsaládok befolyása a falu felekezeti demográfiájának alakulására, mivel különösen az 1850-es és az 1857-es népszámlálási adatok valóságossága kapcsán kétségek merültek fel. Indokoltnak láttuk az egyházi források részletesebb áttekintését és a kérdéses szám adatok ismételt megvizsgálását.

A 19. században lezajlott társadalmi újrarendeződések, a bevándorló és idegen eredetű népesség többségi közösségbe való betagozódása, a Székelyföldön is lezajlott felekezeti versengések és nem utolsósorban a 19. században végbement természetes népességnövekedés változásokat hoztak a falu népesedési viszonyában, többek között a felekezeti összetételben is. Pál-Antal Sándor *Népességi viszonyok a Székelyföldön a 18. század elején*⁶ című írásában olvashatjuk, hogy a korabeli források szerint a 18. század elején a szárazság és a pestis miatt Homoródszentmárton lakossága mintegy 210–215 főre tehető. A 18. század második fele népességrobbanást hozott, így az 1784–1787 közötti népszámlálás szerint a faluban már 526 lakos élt.⁷ Ez utóbbi szám azonban már az egyházi unitárius filiák⁸ népességét is tartalmazza, hiszen az öt filia anyaegyházközségtől történő leszakadása és önállósodásának folyamata eltart 1815-ig. Homoródszentmártonban 1777-ben név szerint jegyezték fel az unitárius családfőket és a hozzájuk tartozó családtagok számát. A lélekszám ebben az időszakban az összeírás bizonyossága szerint: 216. A homoródszentmártoni református hívek 1777-ig a szomszédos Bágy református anyaegyházközségéhez tartoztak. Egy 1777-es református esperesi vizitációs jegyzőkönyv⁹ ugyancsak név szerint sorolja fel a

⁵ FEHÉR János, GYÖNGYÖSSY János és PÁL János, *Tanulmányok Homoródszentmárton történetéhez* (Piliscsaba: Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány, 2017).

⁶ PÁL-ANTAL Sándor, „Népességi viszonyok a Székelyföldön a 18. század elején”, *Erdélyi Múzeum* 74, 2. sz. (2012): 1–19.

⁷ DÁNYI Dezső és DÁVID Zoltán, *Az első magyarországi népszámlálás* (Budapest: Statisztikai Kiadó Vállalat, 1960), 363.

⁸ Szentmárton öt filiája: Gyepes, Lókod, Kénos, Keményfalva és Abásfalva. 1815-ben, utolsóként, Lókod függetlenítette magát a szentmártoni anyaegyházközségtől.

⁹ Udvarhelyszéki Református Esperesi Vizitációs Jegyzőkönyv 1779-től. (*Protocollum de Matricula Ecclesiarum Reformarum in Diocesi Udvarhelyiensi*) – Oldalszámozás nél-

Homoródszentmártonban lakó református családfőket és a hozzájuk tartozó családtagok számát, valamint a gazdasági állapotukat (egész gazda, fél gazda, özvegy). Ebben a felsorolásban 18 családfőt, valamint összesen 63 református lelket találunk. Ugyanebben az esperesi vizitációs jegyzőkönyvben találjuk a hat keményfalvi családfő nevét, akik a 22 fős keményfalvi református közösség családfelei. A keményfalvi családok hozzájárulásával és patrónusi támogatással a szentmártoniak ebben az évben közösen hozták létre az összesen 85 lelket számláló Homoródszentmártoni Református Anyaeklézsia-t. A jegyzőkönyv a református anyaeklézsia alapításának 1777. július 1-jei dátumát rögzíti. A jegyzőkönyv második részében az abránfalvi Ugron és a Borsai Nagy patrónuscsaládok, valamint a református gazdák a pap és a tanítómester bérezési feltételeit összegzi. A nevezett forrásban azonos adatokat találunk, mint amiket Csáki Árpád a homoródszentmártoni református anyaeklézsia megalapítására vonatkozóan a sepsiszentgyörgyi Román Nemzeti Levéltár Kovászna Megyei Igazgatósága gyűjteményében a Zathureczky család iratai között talált.¹⁰ A református jegyzőkönyv szövegét az 1. sz. függelékben közöljük.

Az unitárius egyházközség anyakönyvezése 1777-től kezdődik. Feltehetően nem véletlenszerű az anyakönyv felállításának évszáma és a református anyaeklézsia megalapítási évszámának egybeesése. Az unitárius vegyes anyakönyv első lapjain egy név szerinti összeírást találunk. Feltehetően a református családoknak az egyházközségük újrászervezése során megtörtént számbavétele tette időszerevé az unitárius családok név szerinti számbavételét. Az összeírást az 2. sz. függelékben közöljük.

Az 1750 és 1850 közötti időszak népesedési folyamatainak megismerésében a felekezeti forrásokban fennmaradt számadatokra, illetve a katonai összeírások számadataira támaszkodhatunk. Ezek az adatok rendszerint a falu lakosságának valamely felekezeti vagy korosztályi szeletét számolják össze. Ezért volt igen fontos lépés az 1850-től megvalósított modern értelemben vett népszámlálások létrejötte. Az első modern értelemben vett népszámlálás adatai azonban, úgy tűnik, pontatlanul vagy hiányosan jelennek meg a közreadott 1850-es és az 1857-es statisztikákban, hiszen a tüzetesebb vizsgálat során kitűnik, hogy a felekezeti arányok tekintetében az egyházközségi források mást mutatnak.

Táblázatba szedtük azokat a forrásokat, amelyek alapján megrajzolható a falu népesedési adatainak alakulása a 18. század közepétől 1900-ig. Az 1850-es

kül. A forrás lelőhelye: Az Udvarhelyi Református Egyházmegye Esperesi Levéltár, Székelyudvarhely, Bocskai Ház.

¹⁰ CSÁKI, „Adatok a homoródszentmártoni...”, 55–60.

népszámlálást megelőző időből az egyházi hatóságok esperesi és püspöki vizitációs jegyzőkönyveiből, a felekezetek egyházi anyakönyvezési anyagából, az unitárius egyház nominális összeírásaiból (1766, 1777, 1868), valamint az Erdélyi Református Egyházkerület Esperesi Jegyzőkönyveiből, a *Református Névkönyvekből* (1857–1906) rendelkezünk számszerű és esetenként név szerinti adatokkal. Az 1. táblában megjelöltük az általunk felkutatott forrás évszámát, a forrásban közölt lélekszámot, illetve a családfők számát és a forrás típusát. Minden forrás esetében lábjegyzetben megadtuk a pontos forrásjegyzéket.

1. tábla. Homoródszentmárton népesedési adatai és népesedési adatainak forrásai (1756–1900)

Év	Lélekszám	Családfők	Forrás típusa	
1756	202		Esperesi vizitáció ¹¹	Unitárius
1762		21	Buchow-összeírás	Görögkatolikusok (1760–62)
1766	291	92	Egyházi összeírás ¹²	Unitárius
1766	236		Esperesi vizitáció ¹³	Unitárius
1766	214		Egyházközségi adat ¹⁴	Unitárius
1766	74	14	Felekezeti összeírás ¹⁵	Református
1770	230		Esperesi vizitáció ¹⁶	Unitárius
1777	216	54	Egyházi összeírás ¹⁷	Unitárius

¹¹ Az *Udvarhelyszéki Unitárius Esperesi Vizsgálóság Jegyzőkönyve 1744–1773* (a továbbiakban UUEVJ), II. kötet, 1756. év) Székelykeresztúri Unitárius Egyházközség Levéltára (a továbbiakban SZUELev). Oldalszámozás nélkül.

¹² MATKÓ László, Az Erdélyi Unitáriusok 1766-i összeírása. *Keresztény Magvető* 103, 1. sz. (1997): 43.

¹³ UUEVJ, II. kötet, 1766. év. SZUELev, oldalszámozás nélkül.

¹⁴ „A Homoródszentmártoni Unitárius egyházközség népmozgalma 1801-ik esztendőtől”. A kimutatást valószínűleg Zoltán Sándor helybeli lelkész készítette az 1940-es években. Lelőhely: *A homoródszentmártoni unitárius egyházközség határozati jegyzőkönyve 1912-ik év szeptember 17-től 1928-ik év december 27-ig*, Homoródszentmártoni Unitárius Egyházközség levéltára (a továbbiakban HUELev).

¹⁵ 1766. évi református összeírás. Forrás lelőhelye: Wien, Kriegsarchiv, HKR, 1766–31-886. *Conscriptio Ecclesiarum et Personarum in Transylvania Helveticae Confessionis Addictarum*.

¹⁶ UUEVJ, II. kötet, 1770. év. SZUELev, oldalszámozás nélkül.

¹⁷ A Homoródszentmártoni Unitárius Anyakönyv kezdőlapjain található név szerinti összeírás. Az összeírás időpontja bizonytalan, de az anyakönyv 1777-től van használatban. HUELev, Vegyes Anyakönyv, 1777–1848. 1–8.

Év	Lélekszám	Család-fők	Forrás típusa	
1777	63		Egyházi összeírás ¹⁸	Református esperesi vizitáció
1787	526		Katonai összeírás ¹⁹	Osztrák hatóságok (1784–87)
1788	137		Egyházi összeírás ²⁰	Református esperesi vizitáció
1789	245		Püspöki vizitáció ²¹	Unit (Lázár István)
1789	222		Unitárius összeírás ²²	Felekezeti összeírás
1790	223		Unitárius összeírás ²³	Felekezeti összeírás
1790	137		Egyházi összeírás ²⁴	Református esperesi vizitáció
1797	271	66	Esperesi vizitáció ²⁵	Unitárius
1826	127	28	Protokollum ²⁶	Görögkatolikus
1827	343	110	Püspöki vizitáció ²⁷	Unitárius (Körmötzi János)

¹⁸ Udvarhelyszéki Református Esperesi Vizitációs Jegyzőkönyv 1779-től (*Protocollum deu Matricula Ecclesiarum Reformarum in Diocesi Udvarhelyiensi*), oldalszámozás nélkül. Forrás lelőhelye: Az Udvarhelyi Református Egyházmegye Esperesi Levéltár, Székelyudvarhely, Bocskai Ház (a továbbiakban: UREELev.).

¹⁹ A szám tartalmazza a hozzátartozó filiák népességét is.

²⁰ Az Udvarhelyi Református Egyházmegye Esperesi vizitációs jegyzőkönyve 1777-től, 17–18. (*Protocollum Venerabilis Dioeceseos Reformatae Udvarhelyiensis...*) Forrás lelőhelye: UREELev., az adat együttesen tartalmazza Homoródszentmárton és Keményfalva református lélekszámát.

²¹ „Lázár István unitárius püspök homoródszentmártoni egyházlátogatása idején, 1789. május 1–4. között felvett jegyzőkönyv szövege”, in *Tanulmányok Homoródszentmárton történetéhez*, szerk. FEHÉR János, GYÖNGYÖSSY János és PÁL János (Piliscsaba: Iosephinum Fejlesztéséért Alapítvány, 2017), 148–170. Forrás: HUELev. A Homoródszentmártoni Unitárius Egyházközség Jegyzőkönyve, II. köteg. Irattári leltár: 104. sz. Oldalszámozás nélkül.

²² „1789. és 1790. évi unitárius összeírás” in *Jozefinizmus Tündérországbán. Erdély történeti demográfiájának forrásai a XVIII. század második felében*, szerk. MISKOLCZY Ámbur és VARGA E. Árpád (Budapest: Tarsoly, 2013), 3.

²³ Uo.

²⁴ Az Udvarhelyi Református Egyházmegye Esperesi vizitációs jegyzőkönyve 1777-től, 17–18. (*Protocollum Venetabilis Dioeceseos Reformatae Udvarhelyiensis...*) Forrás lelőhelye: UREELev., az adat együttesen tartalmazza Homoródszentmárton és Keményfalva református lélekszámát.

²⁵ Az Udvarhelyszéki Unitárius Esperesi Vizsgálószerk Jegyzőkönyve 1795–1802. (UUEVJ, IV. kötet, 1797. év)

²⁶ Kovács Piroska tanár kéziratot jegyzeteiben megmaradt adat.

²⁷ „Körmöczi János unitárius püspök 1827. szeptember 24-én kezdődő homoródszentmártoni egyházlátogatásának jegyzőkönyve”, in *Tanulmányok Homoródszentmárton...*, 171–183. Forrás: HUELev. A Homoródszentmártoni Unitárius Egyházközség Jegyzőkönyve, III. köteg. Irattári leltár: 106. sz. 71–89. oldalak.

Év	Lélekszám	Család-fők	Forrás típusa	
1850	640		Népszámlálás ²⁸	Jogi népesség
1851	367		Püspöki vizitáció ²⁹	Unitárius (Székely Sándor)
1857	685		Népszámlálás ³⁰	Polgári népesség
1868	388		Egyházi összeírás ³¹	Unitárius
1869	784		Népszámlálás ³²	Magyar hatóságok
1880	818		Népszámlálás	Magyar hatóságok
1890	815		Népszámlálás	Magyar hatóságok
1895	243		Egyházi összeírás ³³	Református népesedési kimutatás
1900	778		Népszámlálás	Magyar hatóságok

Kutatásunk során számítógépes adatbázisban rögzítettük Homoródszentmárton összes rendelkezésre álló anyakönyvi bejegyzését az 1777–1940 közötti periódusból. Első lépésként összeállítottuk az évi házasságkötések, születések és halálozások idősorait. A 2. táblában tízéves bontásban összesítettük az említett három életesemény adatait. A születések és halálozások különbségéből megkaptuk a falu természetes szaporodási mutatóit. A természetes szaporodási mutatók pusztán az anyakönyvi rekordokra hagyatkoznak, nem tartalmazzák a ki- és beköltözötték számát, mégis fontos viszonyítási alapot nyújthatnak olyan, akár több évtizedes periódusokra vonatkozóan, amikor a felekezeti adatok források hiányában ismeretlenek. Amint látni fogjuk, a természetes szaporulat segítségével hozzávetőlegesen megállapíthatjuk az egyik vagy másik felekezet lélekszámát. Fontos látnunk, hogy vizsgálatunk szempontjából kevésbé a megkérdőjelezhetetlen számok lesznek a fontosak, ezek abszolút pontosságát tisztázni majd-

²⁸ DÁVID Zoltán, *Az 1850. évi erdélyi népszámlálás* (Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 1994), 138–139.

²⁹ „Székely Sándor unit. püspök 1851. december 6-án kezdődő homoródszentmártoni egyházlátogatásának jegyzőkönyve” in *Tanulmányok Homoródszentmárton...*, 184–190. Forrás: HUELvr. A Homoródszentmártoni Unitárius Egyházközség Jegyzőkönyve, IV. kötet. Irattári leltár: 110. sz., oldalszámozás nélkül.

³⁰ DÁNYI Dezső, *Erdély 1857. évi népszámlálása* (Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, 1992), 358.

³¹ A Magyar Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár, Az 1868. évi összeírás. 545–555.

³² SEBŐK László, *Az 1869. évi népszámlálás vallási adatai* (Budapest: TLA–KSH, 2005), 227.

³³ Az esperesi kérdőpontokra adott feleletek 1889-től. *Az 1889-ik évi esperesi vizsgálószék jegyzőkönyvének adattábla-melléklete*. Lelőhely: UREELv.

nem lehetetlen, de ennél sokkal fontosabb a felekezetek egymáshoz viszonyított számaránya.

2. tábla. *Házasságkötések, keresztelések, temetések száma és az utóbbi kettőből kiszámított természetes szaporulat (1780–1899) évtizedes bontásban*³⁴

Évtized	Házasság	Születés	Halálozás	Természetes szaporulat
1780–1789	20	156	100	56
1790–1799	58	161	110	51
1800–1809	46	154	133	21
1810–1819	66	170	117	53
1820–1829	37	204	130	74
1830–1839	67	250	192	58
1840–1849	76	287	236	51
1850–1859	68	265	257	8
1860–1869	74	315	198	117
1870–1879	71	293	210	83
1880–1889	68	248	216	32
1890–1899	117	274	238	36

A 2. táblában látható adatsorban első pillantásra is szembeötlik az 1860–1869 közötti magas természetes szaporodási mutató, ami a halandósági mutatók csökkenésével is magyarázható. Homoródszentmárton községre vonatkozóan az 1850–2002 közötti időszak népszámlálási adatait Mezei Elemér és Mezei Botond összesítette a magyar Központi Statisztikai Hivatal és a román Statisztikai Hivatal által közreadott népszámlálási adatok alapján. A 2012-ben elkészített 100 táblás Mezei–Mezei-összesítő³⁵ kizárólag a népszámlálási adatokat összegzi anélkül, hogy az egyházi források adataira is kitérne. Az alábbi táblázatban az 1850-től időszakosan elvégzett hivatalos népszámlálási adatokat összesítettük felekezetek szerinti bontásban. A táblázatban megtaláljuk az 1850, 1857, 1869, 1880, 1890,

³⁴ Az adatok forrását a homoródszentmártoni unitárius és református egyházi anyakönyvek adataiból családrekonstrukciós módszerrel összeállított számítógépes adatbázis képezi.

³⁵ MEZEI Elemér és MEZEI Botond, *Homoródszentmárton község történeti demográfiaja 100 táblás anyagban*, Kolozsvár, 2012. Kézirat.

és 1900-as népszámlálások által rögzített számadatokat, amelyből kitűnik, hogy Homoródszentmártonban a vizsgált 90 év alatt az unitárius és a református felekezetek tették ki a falu népességének 85–90%-át. A népszámlálási adatok szerint a 19. század közepén 1850-ben és 1857-ben a reformátusok száma meghaladta az unitáriusok lélekszámát, vagyis 1850-ben 275 unitárius és 306 református élt a faluban, az összlétszám pedig 640 volt. Jelen kutatásunkban ezt a megállapítást kérdőjelezzük meg.

A Mezei–Mezei-féle adatok tekintetében kétségek merültek fel: bár a református felekezet lélekszámának növekedése valóban látványos volt a 19. század derekáig, hiszen a lélekszám majdnem háromszorosára növekedett, mégsem tűnik reálisnak az a népszámlálási adatokban tükröződő számszerű tény, hogy a többségi unitárius közösség kisebbségbe került volna, majd a század második felében szerezte volna vissza vezetői státuszát. Valószínűbbnek látszik, hogy az 1850-es és az 1857-es népszámlálási adatokban a környező falvakban elszórtan élő református diaszpóra lélekszámát csatolták Homoródszentmártonhoz anélkül, hogy ezt megjegyezték volna, vagy esetleg egyszerű elírási, nyomtatási hiba történt.

3. tábla. Homoródszentmárton népessége és felekezeti lélekszáma a népszámlálások szerint

Népszámlálás éve	Összlakosság	Unit.	Ref.	Görög-katolikus	Római Katolikus	Izraelita	Ortodox
1850	640	276	305	27	32	0	0
1857	685	292	306	59	28	0	0
1869	784	396	269	70	49	0	0
1880	818	477	243	44	41	7	6
1890	815	442	260	54	42	17	0
1900	783	445	249	39	43	7	0

A szembeötlő probléma tisztázása érdekében sorban számba vesszük azokat az egyházi forrásokat, amelyekkel összevethetjük a népszámlálási adatokat, és megállapíthatjuk az eltérések arányát. Az unitárius források szerint 1827-ben Körmöczi János unitárius püspök vizitációja alkalmával Homoródszentmártonban 343 unitárius lelket talált, 1851-ben pedig Aranyosrákosi Székely Sándor unitárius püspök 367 lelket talált, szemben az 1850-es népszámlálási ívek által közölt 276-os lélekszámmal. A szentmártoni unitárius anyakönyvek tanúsága

szerint 1850–1857 között 119 halálesetről, illetve 105 születésről van tudomásunk. Ha az 1850–1860 közötti évtized természetes szaporodási mutatóját nézzük, azt találjuk, hogy éppen ebben az évtizedben volt a legalacsonyabb ez a szám: összesen 8. Tehát az 1857-es unitárius lélekszám nem különbözhetett nagyban, legfeljebb 10–15 unitárius lélekkel lehetett több, mint 1850-ben. Az unitárius egyházi források szerint az 1851 utáni évtizedekből sajnos nincsenek Udvarhelyszéken tartott unitárius püspöki vizitációs adatok.³⁶

Vizsgálatunk szempontjából fontos az 1868–1869-es periódus is. A Statisztikai Hivatal adatai alapján 1869-ben a falu össznépesége 784, amiből 269 református, 396 unitárius. Itt azt látjuk, hogy 1869-re az unitáriusok számaránya jóval magasabb a református lélekszámhoz viszonyítva. Az unitárius egyház 1868-ban egyházszerte név szerinti lélekösszeírást készített. A név szerinti összeírás 1868-ban 388 unitáriust talált. Az összeírás átírását a 3. sz. függelékben közöljük. Amint láthatjuk, a név szerinti összeírás lélekszáma közel esik az 1869-es népszámlálás által közölt számhoz (396 v. 388).

Az unitárius anyakönyvekben 1870–1879 között összesen 173 unitárius keresztelést, 103 unitárius temetést találunk. A tíz évvel korábbi 388 unitárius lélekszám 477-re való duzzadása megközelítheti a reális adatot, ami pusztán a természetes szaporulat alapján, a ki- és beköltözöttek száma nélkül is végeredményben legalább 455 lelket jelent. Ezek alapján úgy tűnik, hogy az 1869-es és 1880-as népszámlálási adatok már sokkal inkább összhangban vannak az egyházi források szerinti számadatokkal.

A Kolozsvári Református Gyűjtőlevéltárban³⁷ rendelkezésünkre áll egy esperesi vizitációs adat 1850-ből, ami lényegében az 1848–1849-es évek adatait közli. Ebben a jegyzőkönyvben a vizitáló egyházi vezetők szerint a Homoródszentmártoni Református Anyaeklézsiahoz 454 református lélek tartozott. Nyilvánvaló, hogy a számadat a teljes Homoródmmenti református lélekszámot közli, beleértve Gyepést, Lókodot, Homoródszentpált, Oklándot, Homoródkarácsonyfalvát, Recsenyédet, Homoródújfalut és Homoródszentpétert is. Ezen tény alátámasztásában segítenek nekünk az Erdélyi Református Egyházkerület Névkönyvei, amelyeket a Kolozsvári Református Gyűjtőlevéltárban tanulmá-

³⁶ A Magyar Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárban három kötet püspöki vizitációs jegyzőkönyv van: 1880. októberében a Marosi Egyházkörben, 1882–83-ban az Aranyos-Tordai Egyházkörben, 1888 júliusában és augusztusában a Háromszéki Egyházkörben vizitált Ferencz József unitárius püspök. A többi egyházkörben tett vizitációjáról nincs tudomásunk.

³⁷ Köszönet dr. Tóth Levente levéltárosnak a kutatásban nyújtott segítségért.

nyoztunk. A Névkönyvek szerint 1857-ben Homoródszentmárton református lélekszáma 338 volt. Ugyanebben a forrásban azt találjuk, hogy az anyaeklézsiához tartozó református filiákban: Keményfalván, Lókodon, Kénosban és Gyepesben összesen 100 (41 + 30 + 6 + 23) református lelket jegyeztek. Ha a 338-ból elvesszük a 100, szomszédos falvakban élő lélek számát, megkapjuk a 238-as szentmártoni református lélekszámot, ami szintén nem különbözhet látványosan az 1850-es adattól, hiszen 1850–1857 között a szentmártoni református anyakönyvek 97 halálesetet, illetve 96 születést jegyeztek fel, ami azt jelenti, hogy a szentmártoni reformátusok lélekszáma 1850-ben is körülbelül 240 lehetett.

A 4. táblázatban összegeztük a református névkönyvekben lekövethető adatokat.

4. tábla. A Homoródszentmártoni Református Anyaeklézsia lélekszáma az Erdélyi Református Egyházkerület Névkönyvei szerint, Kolozsvár 1857–1905.

Év	Szentmárton	Keményfalva	Lókod	Kénos	Gyepes	Szentpál	Oklánd	Diaszpóra
1857	338	41	30	6	23	-	-	-
1858	338	44	30	6	23	-	-	-
1859	334	41	30	6	23	-	-	-
1860	-	-	-	-	-	-	-	-
1861	335	40	35	6	23	-	-	-
1862	335	40	35	6	23	-	-	-
1863	335	40	35	6	23	-	-	-
1864	-	-	-	-	-	-	-	-
1865	335	40	35	6	23	-	-	-
1866	335	40	35	6	23	-	-	-
1867	348	39	35	9	22	-	-	-
1868	348	39	35	9	22	-	-	-
1869	351	39	36	9	22	-	-	-
1870	348	39	36	9	24	81 E	-	-
1871	348	39	36	10	24	75 E	-	-
1872	360	59	35	2	9	57 E	-	-
1873	458	59	34	2	9	60 E	-	-
1874	-	-	-	-	-	-	-	-
1875	457	56	L+K együtt: 43		-	-	-	105 G
1876	355	56	39	-	-	47	-	-

Év	Szent- márton	Kemény- falva	Lókod	Kénos	Gyepes	Szentpál	Oklánd	Diasz- póra
1877	351	56	L+K együtt: 25		7	94	-	-
1878	-	-	-	-	-	-	-	-
1879	-	-	-	-	-	-	-	-
1880	-	-	-	-	-	-	-	-
1881	-	-	-	-	-	-	-	-
1882	-	-	-	-	-	-	-	-
1883	248	78 A	-	-	-	86 A	-	-
1884	249	70 A	-	-	-	83 A	-	-
1885	249	70 A	-	-	-	83 A	-	-
1886	234	79 A	-	-	-	109 A	-	-
1887	238	163 A	-	-	-	83 A	-	-
1888	229	25	-	-	-	35	-	-
1889	256	17	25	-	17	32	41	35 B
1890	236	17	24	-	15	31	36	59 B
1891	242	30	-	-	-	-	-	151 A
1892	245	15	-	-	-	-	-	175 A
1893	249	17	-	-	-	-	-	196 A
1894	245	17	-	-	-	-	-	150 A
1895	218	16	-	-	-	-	-	150 A
1896	226	49 C	-	-	-	-	-	163 D
1897	213	49 C	-	-	-	-	-	163 D
1898	240	52	-	-	-	-	-	163 D
1899	-	-	-	-	-	-	-	-
1900	239 (495)	filia	-	-	-	filia	-	156 D
1901	249	filia	-	-	-	filia	-	171 D
1902	291	12	-	-	-	85	-	315
1903	290	12	-	-	-	86	-	
1904	292	12	-	-	12	87	-	
1905	292	12	38	-	12	87	75	

Betűjelzések magyarázata

A. A hozzátartozó falvak: Gyepes, Lókod, Homoródszentpál, Homoródoklánd, Homoródkarácsonyfalva, Recsenyéd, Homoródújfalu, Homoródszentpéter

B. *Homoródkarácsonyfalva + Recsenyéd, Városfalva, Homoródújfalu (össz. 35)*

C. *Leányegyházközségek: Homoródszentpál és Keményfalva együtt*

D. *A hozzátartozó falvak: Gyepes, Kénos, Lövéte, Almás, Abásfalva, Lókod, Recsenyéd, Homoródszentpéter, Városfalva, Homoródjánosfalva, Homoródújfalu, Homoródoklánd, Homoródkarácsonyfalva, Székelyszombor, Kaca.*

E. *A hozzátartozó falvak: Homoródoklánd, Homoródújfalu, Városfalva, Recsenyéd*

F. *Leányegyházközségek: Keményfalva, Lókod, Kénos, Gyepes*

G. *Leányegyházközségek: Homoródoklánd, Homoródkarácsonyfalva, Városfalva, Recsenyéd, Homoródújfalu*

Az 1850. évi 240 református lélekszámból, illetve az 1857. évi 238-as lélekszámból kiindulva, az anyakönyvi adatokból számolt természetes szaporodási számok alapján következtethetünk a reformátusok 1827. évi lélekszámára is. A források szerint 1777-ben 216 unitárius és 63 református lélek élt a faluban, a természetes szaporulat 1780–1830 között összesen 255 lélek volt. Az anyakönyvi rekordok szerint 1828–1849 között 281 keresztlőre és 221 temetési szertartásra került sor, ami azt jelenti, hogy amennyiben a ki- és betelepülések ismeretlen számát figyelmen kívül hagyjuk, 1827-ben körülbelül 60 lélekkel lehetett kisebb a szentmártoni reformátusok lélekszáma az 1850-re számolt 240-hez képest, vagyis körülbelül 180 lélek.

Homoródszentmártonban a 19. században jelentős számú görögkatolikus kisebbséggel is számolnunk kell. Erről a felekezeti kisebbségről bővebben szövegtünk a *Keresztény Magvető* hasábjain 2016-ban közölt tanulmányunkban. Amint az említett helyen is leírtuk, a falu felekezeti demográfiájának tekintetében fontos adalékkal szolgált Kovács Piroska³⁸ máréfalvi tanár, akinek a mára elérhetlenné vált abásfalvi görögkatolikus esperesi hivatal jegyzőkönyveiből készített feljegyzéseiből megtudtuk, hogy 1826-ban Szentmártonban 28 unitus (egyesült görögkatolikus) gazdát (családfőt) és 127 családtagot számláltak. A szentmártoni református házassági anyakönyv egyik lapján megmaradt jegyzőkönyv szerint 1849 márciusában 18 unitus családfő tért át a református vallásra. Ha a görögkatolikus közösség esetében is a legvalószínűbben alkalmazható 4,53-as

³⁸ HERMANN Gusztáv Mihály és KOVÁCS Piroska, „Udvarhelyszéki románok a betelepüléstől a beolvadásig” in *A többség kisebbsége. Tanulmányok a székelyföldi románok történetéről*, szerk. BÁRDI Nándor és HERMANN Gusztáv Mihály (Csíkszereda: Pro Print, 1999), 157–210.

szorzót használjuk ($127 : 28 = 4,53$) kiderül, hogy a 18 családfő a 4,53-as szorzóval egy 81,54 fős közösséget jelent. Ha ezekhez az adatokhoz hozzáadjuk az unitárius protokollumban fellelhető 1847–1849 közötti unitus betéréseket, amely áttérések az ismert áttérő görögkatolikusok számát körülbelül 100-ra emeli, végül az 1818–1850 közötti időszakból majdnem név szerint be tudjuk azonosítani Homoródszentmárton görögkatolikus lakosságát, és elfogadhatónak látszik az 1850-es népszámlálási adat, amely szerint a nagyszámú kitéréseknek köszönhetően ebben az évben Homoródszentmártonban összesen 27 görögkatolikus lélek élt a faluban.

Az 1851-es református esperesi vizitációs jegyzőkönyvben³⁹ ezt olvassuk: „10: T. Kovács János helybeli pap azt jelezvén, hogy 5 háztáj – jelesen Oláh Péter, Rátz György, Fiatfalvi Mihály, Fiatfalvi János nő, és Godra István (*kiemelés tőlem: L. S.*) A CS:K: újabb Törvények ellenére minden jelenés és innepélyes eljárás nélkül visszatértek régi – oláh – vagyis nemegyesült görögszertartású vallásukra. – E tárgyban megbizatik T. Esperes, mind az őt kérő egyéneket, mind az azokat átvett Lelkészt T. Boér János Urat hivatalosan följelenteni az illető helyre.”

Az esperesi vizitációs jegyzőkönyvben megnevezett személyek mindegyike szerepel azon a listán, amely szerint 1849-ben 18 unitus oláh család tért át a református felekezetre. Ez a jegyzés a homoródszentmártoni református házasságkötési anyakönyv üres lapjainak egyikén szerepel, pontos szövege a következő: „Jelen 1849-ik év Március Holdnap 16-án és 18-án önkéntesen, vallásos Keresztyéni Buzgalomból indítatván Homoród Szent Mártonból egész családjaikkal e következő Unitus Oláhság állott át Ev. Ref. vallásunkhoz: 1. Opra Bokor, 2. Fiatfalvi Mihály, 3. Jantsika István idősebb, 4. Ohl Péter (*sic!*), 5. Fiatfalvi János, 6. Godra János, 7. Jantsika István ifjú, 8. Fiatfalvi Thodor, 9. Godra István, 10. Jónás András ifjú, 11. Rác György, 12. Daradics György, 13. Tikosi János, 14. Opra István, 15. Opra János ifjú, 16. Godra Péter, 17. Flusza Mojsza, 18. Fejix Mihály”⁴⁰

Az 1827-es számok ellenőrzésére rendelkezésünkre áll az 1827-es évi adótabella, amely szerint Homoródszentmártonban 1827-ben összesen 114 adófizető családfőt találunk. Ha ebben az esetben is a 4,53-as szorzót használjuk, a falu lakosságára nézve az 516-os számot kapjuk eredményül ($114 \times 4,53 = 516,42$).

³⁹ Az Udvarhelyszéki Református Egyházkerület Vizsgálati Jegyzőkönyve 185, 5. oldala, 10. alpont. Lelőhely: A Kolozsvári Református Egyházkerület Központi Levéltára

⁴⁰ RNLHMH, F 47 Egyházi anyakönyvek gyűjteménye. 370. sz. A Homoródszentmártoni Református Egyházközség egyházi vizsgálat alá mutatott számadások jegyzőkönyve és Esketési Anyakönyv 1850–1869, 33.

Az 1880-as népszámlálás szerint a két vezető felekezet lélekszáma: 477 unitárius és 243 református. A település összlétszáma 818. A református egyházi anyakönyvek szerint 1870–1879 között 118 keresztelési, illetve 83 halálozási esetet találunk. Hangsúlyozzuk, hogy a 4. táblában látható, a szentmártoni lélekszámot összesítő oszlopban az 1857–1880 közötti időszakban az anyaeklézsiához tartozó teljes lélekszámot láthatjuk, vagyis a faluban élő tényleges lélekszámot úgy kapjuk meg, hogy a teljes lélekszámból kivonjuk a filiák körülbelül százas lélekszámát. Ezen számok tekintetében is probléma merül fel, hiszen a névkönyvekben feltüntetett lélekszámok a 13 év alatt minimálisan változnak, ami azt a gyanút kelti, hogy a filiák esetében az előző évi számokat ismétlik meg, ugyanakkor ez azt is jelenti, hogy a lelkészi hivatal szerint a tárgyalt időszakban nem volt jelentős változás.

1869–1950 között a szentmártoni református anyakönyvben a keményfalvi, a gyepesi és a lókodi református híveket is anyakönyvezték. A hivatalos népszámlálási adatok azonban esetenként nem csak a fent nevezett falvak református lakosságát tartalmazzák. A népszámlálási adatok szerint a Homoródszentmárton községhez tartozó falvakban a következőképpen alakult a református lelkek száma:

5. tábla. *Reformátusok lélekszáma a népszámlálási adatok szerint a Központi Statisztikai Hivatal által közreadott népszámlálási adatok szerint a Homoródok vidékén*

Év	Keményfalva	Lókod	Kénos	Gyepes	Szentpál	Szentpéter	Városfalva	Remete
1850	33	31	10	25	82	11	3	-
1857	27	19	10	25	55	30	15	1
1869	24	21	9	19	79	5	11	-
1880	41	24	16	33	49	8	22	1
1890	25	31	10	20	40	17	25	4
1900	9	38	13	13	84	12	37	4

Az eddigi adatokat összegezve azt látjuk, hogy az 1850-ben és az 1857-ben közreadott népszámlálási adatok nem tükrözik megfelelően a két nagy protestáns felekezet lélekszámát. A római katolikusok és görögkatolikusok 1850., 1857. és 1869. évi lélekszámát is érdemes újra megvizsgálnunk, hiszen kevés a valószínűsége, hogy ebben a nagyon alacsony létszámú közösségben ilyen lényeges kiugrások mentek volna végbe, annál is inkább, mivel az így összesített számok az

összrakossági mutatókat is torzítják. Nem tartjuk valószínűnek, hogy a népszámlálási adatokban az összrakosság száma tekintetében torzulások történtek volna, sokkal inkább valószínűsítjük azt, hogy csak a felekezeti arányok torzulnak. A 6. táblában összesítjük a felekezeti lélekszámokat a rendelkezésre álló források szerint. Meggyőződésünk szerint a népszámlálási adatokkal szemben a felekezeti források tükrözik a hiteles felekezeti lélekszámokat.

6. tábla. A rendelkezésre álló források egybevetése

Év	Unitárius		Református		Görög-	Római	Izra-	Össz-
	Egyh.	Népsz.	Egyházi	Népsz.	kat.	kat.	elita	lakosság
1777	216 ⁴¹		63 ⁴²		-	-	-	-
1784–89	245 ⁴³		137 ⁴⁴		-	-	-	526 ⁴⁵
1827	343 ⁴⁶		180 ⁴⁷		127 ⁴⁸	-	-	-
1850	367 ⁴⁹	276	240 (454 ⁵⁰)	305	27	32	0	640
1857	-	292	238*	306	59	28	0	685
1869	388 ⁵¹	396	251*	269	70	49	0	784
1880	-	477	243*	243	44	41	7	818
1890	-	442	242*	260	54	42	17	815
1900	-	445	249*	249	39	43	7	783

* A Református Egyházkerület Névkönyvei szerint.

⁴¹ Az 1777-es unitárius összeírás szerint.

⁴² Az 1777-es református esperesi vizitációs jegyzőkönyv szerint.

⁴³ Lázár István unitárius püspök 1784–89-es vizitációs jegyzőkönyve szerint.

⁴⁴ A Református esperesi vizitációs jegyzőkönyv szerint. A számadat tartalmazza a filiák lélekszámát is.

⁴⁵ Osztrák hatóságok katonai összeírása szerinti adat (1784–87), amely tartalmazza a filiák lélekszámát is.

⁴⁶ Körmöczi János unitárius püspök vizitációs jegyzőkönyve szerint.

⁴⁷ Az anyakönyvezés alapján a ki- és beköltözések mellőzésével valószínűsíthető lélekszám.

⁴⁸ A mára elveszett görögkatolikus esperesi protokollum és Kovács Piroska tanár kutatásai szerint.

⁴⁹ Aranyosrákosi Székely Sándor unitárius püspök 1851-es vizitációs jegyzőkönyve szerint.

⁵⁰ Református püspöki vizitáció az 1848–1849-es évből. A számadat tartalmazza a filiák lélekszámát is.

⁵¹ Az 1868-as unitárius egyházi összeírás szerint.

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az 1850–1900 közötti népszámlálási adatok a felekezeti arányok tekintetében nem egészen megbízhatóak. Igaz, hogy a helyi források tekintetében sem teljesen egységesek az adatok, de a források kellő összevetésével felvázolható a két, egymással versengő protestáns felekezet népesedési mutatóinak trendje. Homoródszentmárton esetében a leglátványosabb tévedés az 1850-es és az 1857-es népszámlálási adatoknál mutatkozott. A téves adatok közlésének problémája akkor válik látványossá, amikor a pontatlan adatok olyan társadalmi trendeket vázolnak fel, amelyek igaztalan valóságot festenek meg egy közösség történelméből, nevezetesen a kisebbségi felekezet többségbe kerülését.

Ennek az áldatlan helyzetnek tudható be, hogy Homoródszentmárton esetében a népszámlálási adatok azt a valótlan képet festik, mely szerint a 19. század elején, az egyébként tagadhatatlanul látványos növekedésnek induló református közösség lélekszáma 1850–1857-re meghaladta a többségi unitárius közösség lélekszámát. Tény az is, hogy adottak voltak azok a gazdaságtörténeti hatások, amelyek akár lehetségessé is teheték volna ezt a felülkerekedést, hiszen többek között az Ugron–Siménfalvi házaspár gazdasági befolyására 1777-től a református eklézsia anyaeklézsiává lépett elő, majd papja és iskolamestere vezetésével alig 70 év alatt, a század közepéig a körülbelüli 20%-ról közel majdnem 40%-ra emelte lélekszámát a faluban. Az egyházi források egybevetésével világossá vált azonban, hogy az unitárius közösség mindvégig megőrizte a többségi pozícióját.

Az összevetések során felsejülő számadatok azonban azt a feltevésünket igazolják, hogy a református közösség a 19. század közepén élt azzal a korabeli társadalmi jelenséggel, mely szerint a többségében román eredetű görögkatolikus családok a társadalmi felemelkedés lehetőségét látták abban, ha házasság révén vagy egyszerűen a felekezetváltással betagozódnak a gazdasági tekintélyt képviselő protestáns közösségbe, leginkább az Ugronok által szavatolt református közösségbe. Nem kérdés, hogy az 1849-ben látható református lélekszám-növekedés összefüggésben áll a többnyire román származású görögkatolikus kisebbség lélekszámának csökkenésével, vagyis annak többé-kevésbé önkéntes felekezeti asszimilálódásával. Ez az asszimiláció már az 1820-as évektől elkezdődik, és nyomon követhető az anyakönyvi adatokon. Első lépésben nyelvi asszimilálódás történt, második lépésben a felekezeti asszimilálódás is megtörtént. A folyamat csúcspontját a 18 családfő 1849-es betérése jelentette a református egyházba, a folyamat végét pedig a görögkatolikus egyház 1948-as törvényen kívül helyezése képezte.

Az 19. század második felében a reformátusok lélekszáma viszonylag stabil maradt, míg az unitáriusok lélekszáma növekedést mutatott, jelentősen felül-

múlva a reformátusokét. Az unitáriusok térnyerése több tényezővel is magyarázható. Az egyik ilyen tényező az Ugron–Siménfalvi házaspár tagjainak halála 1813-ban, illetve 1815-ben. Egy másik fontos szempont az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc által generált társadalmi változások lehetnek, és pedig a földesúri tekintély és befolyás gyengülése a faluközösségi erő, az önrendelkezés valamelyes térnyerése mellett.

Függelékek

1. függelék: Református esperesi vizitációs jegyzőkönyv

H: SZENTMARTON ab. Anno 1777. 1mo. July. A Homoród Szentmártoni Ekléziához való Bonumok. A Sz. szacramentumokhoz való eszközök.

Fondáltatott a H.Szentmártoni Eklézsia még pedig Máter Ekléziának Méltóságos Ugron Pál és kedves felesége Mlgs. Siménfalvi Krisztina Asszony által 1777. Esztendőben júliusnak első napján amint az arról költ Contractusból meg tetszik, mely Contractus meg van a Mtgs Uraknál a tractus Ládájában is amikor is a mater és Keményfalvi tartozó filiális Ekléziában ezek a dolgok s ennyi lelkek találtattak.

	Szentmártonban			Lelkek
1.	Kerekes	Pál	egész gazda	6
2.	Kerekes	György	fél gazda	1
3.	Dombi	Andrásné	özvegy assz.	1
4.	Dombi	Jánosné	fél gazdasszony	1
5.	Orbai	János	egész gazda	5
6.	Szabó Ferenc és Szabó István		a kettő egész gazda	4
7.	Pál	István	fél gazda	4
8.	K. Bíró	Istvánné	fél gazda	1
9.	K. Kerekes	György	egész gazda	6
10.	Jakab	Sámuelné	özvegy assz.	1
11.	Szatmári	György	fél gazda	2
12.	N. Kerekes	István	egész gazda	5
13.	Üstös	Bálint	fél gazda	1
14.	Kerekes	János	egész gazda	6
15.	Dombi	Istvánné	fél gazda	1
16.	Szakács	Gábor	fél gazda	4
17.	Szabó	Ferencné	fél gazda assz.	1
18.	Id. Kerekes	Mihály	fél gazda	1

	Szentmártonban			Lelkek
19.	Az udvarokban ezeken kívül		-	12
	Összesen			63
	Keményfalván			Lelkek
1.	Bencze	Márton	fél gazda	3
2.	Bencze	Ferenc	egész gazda	2
3.	M. Bencze András és K. Bencze András		a kettő egész gazda	4
4.	Simon János és Simó György		a kettő egész gazda	6
5.	Kitsiny	István	egész gazda	4
6.	Bencze	Pál	egész gazda	3
	Összesen			22

Prédikátor s Mester Bére

Mtgs Ugron Pál úr s a Mlgs Assz. ado Th 40 Búzát 60 Kal. Zabot 20 k.

Fels. Borsai Sámuel úr ----- Búzát 6 kalangyát

Minden egész gazda ----- Búzát 2 kal. Zabot 2 k.

A fél gazdák, felet. Az Özvegy Asszonyok ---- Dnr. 24 Ez a Pap Bére

A Mester Bére

A Mlgs udvarból pénz Flh 14 ----- Búza 20 kalan. Zab 10 k.

T Borsai Sámueltól ----- Búza 4.

Minden egész gazdától ----- Búza 1 Kal. Zabis. 1 Kal.

A fél gazdától fele. Az Özvegy Asszonyoktól 12.

A Prédikátor földjei

Mindenik határban három három köblös féreje föld az Eklézsia tartozik kétszer megszántani és harmadszor is elvetni, magot pedig a pap ad belé.

Mester földjei

Mindenik határban egy egy köböl féreje, Ekléziának megszántani, mint a Papét.

Minden egy egy szekér fát Fele a papé fele a Mesteré.

2. függelék: *Unitárius összeírás 1777-ből a homoródszentmártoni unitárius vegyes anyakönyv lapjain*

Viva membra Ecclesia Unitaris Hom Sz. Martoniensis				
Spectabilis patronis				
Biro	Stephanus	6	Spect. D. pers.	unitaria
Biro	Paulus	3	Spect. D. pers.	unitaria
Beke	Stephanus	7	Habet animas	unitaria
Benedek	Stephanus	10	Habet animas	unitaria
Biro	Andreas	2	Habet animas	unitaria
Blága	Stephanus	2	Habet animas	unitaria
Blága	Andreas	3	Habet animas	unitaria
Csala	Andreas	4	Habet animas	unitaria
Csala	Daniel	4	Habet animas	ev. ref.
Csala	Johannes	2	Habet animas	unitaria
Csala	Michael	3	Habet animas	ev. ref.
Cseke	Georgius	6	Habet animas	unitaria
Deák	Andreas	4	Habet animas	unitaria
Dombi	Andreas	3	Habet animas	unitaria
Dombi	Franciscus	3	Habet animas	unitaria
Dombi	Georgius	2	Habet animas	unitaria
Dombi	Paulus	2	Habet animas	ev. ref.
Dombi	Michael	5	Habet animas	unitaria
Dombi jun.	Johannes	5	Habet animas	unitaria
Dombi sen.	Johannes	3	Habet animas	ev. ref.
Gabos	Michael	8	Habet animas	catholica
Hector	Johannes	3	Habet animas	ev. ref.
Hosszú	Johannes	4	Habet animas	catholica
Illyés	Georgius	3	Habet animas	unitaria
Jakab	Franciscus	5	Habet animas	unitaria
Jakab	Georgius	7	Habet animas	unitaria
Jakab	Johannes	2	Habet animas	unitaria
Jakab inf.	Stephanus	1	Habet animas	unitaria
Jakab sen.	Stephanus	6	Habet animas	unitaria
Kádár	Andreas	6	Habet animas	unitaria
Kádár	Franciscus	5	Habet animas	unitaria
Kádár	Georgius	10	Habet animas	unitaria

Viva membra Ecclesiae Unitaris Hom Sz. Martoniensis				
Kádár	Johannes	1	Habet animas	ev. ref.
Kálmány özv.	Franciscus	1	Nomina patrum familias Viduvi	
Kovats	Michael	9	Habet animas	unitaria
Küs	Michael	2	Habet animas	unitaria
Márkos	Franciscus	2	Habet animas	unitaria
Máté	Johannes	6	Habet animas	unitaria
Pap	Josephus	3	Habet animas	unitaria
Pap	Sigmundus	1	Habet animas	unitaria
Pap	Michael	7	Habet animas	unitaria
Poke	Stephanus	3	Habet animas	unitaria
Rápa	Georgius	4	Habet animas	unitaria
Simen	Michael	2	Habet animas	unitaria
Simén	Johannes	6	Habet animas	unitaria
Simen özv.	Franciscus	1	Nomina patrum familias Viduvi	
Szabó	Franciscus	1	Habet animas	unitaria
Szabó	Michael	5	Habet animas	unitaria
Szasz özv.	Valentin	1	Nomina patrum familias Viduvi	
Szavulj	Johannes	4	Habet animas	unitaria
Szóts	Thomas	2	Habet animas	unitaria
Üstgyárto	Stephanus	4	Habet animas	unitaria
Varga özv.	Juliska	1	Nomina patrum familias Viduvi	
Vas	Georgius	3	Habet animas	unitaria
Vas	Johannes	4	Habet animas	unitaria
Tana	Ferencz	4		(unit pap)
<i>Summa</i>		216		

3. függelék: Unitárius név szerinti összeírás 1868-ból. Forrás: A Magyar Unitárius Egyház Gyűjteménye, Kolozsvár

	Atya			Anya		Fiúk	Leányok	Együtt	
1.	Cserrei özv. Mózes	unit.	unit. pap	Veres nh.	Rózália	unit. Gyula	Róza	Berta	4
2	Péterfi Mihály	unit.	unit. isk. tanító						1
3	Péterfi nh. Miklós	unit.		Lőrinczi özv.	Julianna	unit. Lajos	Ágnes	Zsuzsanna	6
4	Lukácsfi Sándor	unit.	unit. földműves	Bató	Krisztina	unit. Domokos	Piroska		4
5	Dombi Ferencz	unit.	unit. földműves	Csala	Sára	unit.			2
6	Dombi Mózes	unit.	unit. földműves	Deák	Krisztina	unit. János	Krisztina		4
7	Dombi Ferencz	unit.	unit. földműves		Julianna	unit.			2
8	Dombi István	unit.	unit. földműves	Dombi	Mária	unit.			2
9	Szász Mózes	unit.	unit. földműves	Bató	Zsuzsanna	unit. Mózes	Ferencz	István	6
10	Szász József	unit.	unit. földműves	Veres	Eszter	unit.			2
11	Beke István	unit.	unit. földműves	Szabó	Rózália	unit. István	Ferencz	Zsuzsanna	6
12	Beke Lőrincz	unit.	unit. földműves	Kádár	Rebeka	unit. Péter		Mária	4
13		gkat.		Vas	Mária	unit.		Mári	2
14	Szabó István	unit.	unit. földműves	Dombi	Mára	unit.	István		3
15	Szabó Mihály	unit.	unit. földműves	Simén	Julianna	unit. Mózes			3
16		gkat.		Küis	Julianna	unit.			1
17	Beke Ferencz	unit.	unit. földműves			ref.			1
18		ref.		Beke	Mária	unit.		Rebeka	2
19	Beke Sándor	unit.	unit. földműves	Szász	Mária	unit. Sándor	András	János	6
20	Csala Ferencz	unit.	unit. földműves	Miklós	Mária	unit. Ferencz	János		5
21	Beke András	unit.	unit. földműves	Csala	Julianna	unit. Péter	Ferencz		4
22	Gábos István	unit.	unit. földműves	Pál	Rebeka	unit.		Mária	3
23	Lázár István	unit.	unit. földműves	Cseke	Julianna	unit.		Julianna	3

	Atya	Mihály	unit.	feldműves	Anya	Mária	unit.	Fiúk		Leányok		Együtt
24	Kerekes	Mihály	unit.	feldműves	Kúti	Mária	unit.					2
25	Kerekes	Pál	unit.	feldműves			ref.	István	Mihály	Ferencz		5
26	Dombi	Sándor	unit.	feldműves	Kelemen	Rebeka	unit.	Ferencz		Mária	Rebeka	5
27					Nagy	Rebeka	unit.					1
28			rkat.		Tóth	Anna	unit.					0
29			ref.		Simén	Krisztina	unit.					1
30	Pap	Ferencz	unit.	feldműves	Dombi	Juliánna	unit.	István				3
31	Dombi nh.	Mihály	unit.		Beke özv.	Zsuzsanna	unit.	János				2
32	Dombi	János	unit.	feldműves	Gedő	Rebeka	unit.	Mózes	János	Rebeka	Juliska	6
33	Bencze	Ferencz	unit.	feldműves	Hosszu	Mária	unit.	István	Ferencz			3
34	Beke	Mózes	unit.	feldműves	Jobb	Judith	unit.	Pál				3
35	Lakatos Czinó	Rupi	unit.	kovács	Boldizsár	Rózi	unit.	Dániel	Lajos	István	Juliánna	7
36	Máté	József	unit.	feldműves	Vitéz	Zsuzsanna	unit.				Rózália	3
37			ref.		Kupás	Juliánna	unit.				Mária	3
38	Csala	István	unit.	feldműves	Beke	Borbála	unit.	István	Ferencz		Mária	6
39	Bató	József	unit.	feldműves	Istáncsúj	Anna	unit.					2
40	Beke id.	János	unit.	feldműves	Jakab	Mária	unit.					2
41	Beke	Mihály	unit.	feldműves	Kerekes	Rebeka	unit.					2
42	Beke ifj.	János	unit.	feldműves	Dombi	Mária	unit.					2
43			gkat.		Beke	Rebeka	unit.					1
44	Lakatos	Rupi	unit.	kovács	Balog	Judith	unit.					2
45	Kerekes nh.	András	unit.		Szabó özv.	Juliánna	unit.	István	Ferencz			3
46	Szász	Pál	unit.	feldműves	Gyurika?	Anna	unit.	Ferencz	Mózes			4
47			ref.		Pap	Juliánna	unit.					1

	Atya			Anya		Fiúk		Leányok		Együtt
48				Szabó Mária	unit.					1
49		ref.		Széki Krisztina	unit.					1
50	Simén	unit.	földműves	Simén Krisztina	unit.	Ferencz		Mária		4
51	Pál nh.	unit.		Pap özv. Rebeka ö.	unit.	Lajos				2
52	Pál	unit.	földműves	Máté Rózália	unit.	Ferencz		Rebeka		4
53	Pál nh.	unit.		Kádár özv. Julianna	unit.	Sándor				2
54		ref.		Kálmán Mária	unit.			Mária		2
55	Simén	unit.	földműves	Sándor Anna	unit.	Mihály		Rózália	Julianna	5
56	Kovács	unit.	földműves	Pap Borbála	unit.	Ferencz József		Mária	Rózália	6
57	Pap nh.	unit.		Pap özv. Rózália	unit.					1
58	Pap	unit.	földműves	Dombi Rebeka	unit.	Ferencz Mózes		Rebeka		5
59	Beke	unit.	földműves	Bató Mária	unit.	Mózes Mihály	Lajos			5
60	Kovács	unit.	földműves	Kádár Lidia	unit.	Mózes		Borbála	Juliska	5
61	Kovács	unit.	földműves	Beke Julianna	unit.	Ferencz				3
62	Dombi nh.	unit.		Gáabri özv. Rebeka	unit.	István Péter				3
63	Dombi	unit.	földműves	Hegyi Julianna	unit.	István				3
64	Bencze	unit.	szűcs	Szőcs Rebeka	unit.	Sándor				
65	Kádár	unit.	földműves	Dombi Julianna	unit.	Ferencz		Julianna	Rózália	5
66	Pap	unit.	földműves	Szabó Julianna	unit.					2
67	Szász	unit.	földműves	Pap Rebeka	unit.	Sámuel	Ferencz István	Juliska		6
68		ref.		Kádás Mária	unit.					1
69	Hosszu nh.	unit.		Vas özv. Mária	unit.	István				2
70	Jakab	unit.	földműves	Balás Mária	unit.					2
71	Balás	unit.	földműves	Szőcs Julianna	unit.					2
72	Kádár	unit.	földműves	Bedő Rebeka	unit.	Sándor		Rebeka		4

	Atya	Dániel	unit.	földműves	Anya	Juliska	unit.	István	Fiúk		Leányok		Együtt
73	Kádár	Dániel	unit.	földműves	Oláh	Juliska	unit.	István					3
74	Kádár	József	unit.	földműves	Vas	Rebeka	unit.	József	István		Mária	Juliánna	Rebeka
75	Kádár nh.	Pál	unit.			özvegy	ref.	Lőrincz					1
76	Kádár	Ferencz	unit.	földműves	Orbán	Borbála	unit.	Ferencz					3
77	Kádár	Mihály	unit.	földműves	Simó	Juliánna	unit.	Mihály	Gergely	János	Lidia	Juliska	7
78	Kádár	András	unit.	földműves	Beke	Rebeka	unit.	András	Péter		Rebeka	Mária	6
79	Pap	János	unit.	földműves	Kádár	Rózália	unit.	János					3
80	Jakab	Pál	unit.	molnár	Bató	Rebeka	unit.						2
81	Simény	István	ref.	Beke	Beke	Juliánna	unit.				Mária		2
82			ref.	Kerekes	Kerekes	Juliánna	unit.						1
83			ref.	Beke	Beke	Mária	unit.	István	Mózes		Mária	Krisztina	6
84	Simén nh.	Mózes	unit.	Kerekes özv.	Kerekes özv.	Juliánna	unit.						1
85			unit.				unit.				Rózália		1
86	Dombi	Sándor	unit.	földműves	Beke	Rebeka	unit.				Mária	Rebeka	4
87	Kádár	Mózes	unit.	földműves	Szócs	Mária	unit.	Ignác					3
88	Dombi	Mózes	unit.	földműves							Mózes	Mária	3
89	Dénes	Miklós	unit.	földműves	Cseke	Rebeka	unit.						2
90	Kádár	György	unit.	földműves	Szabó	Mária	unit.						2
91	Csala	István	unit.	földműves	Bató	Juliánna	unit.						2
92			rkat.	Beke	Beke	Mária	unit.	József	János	István	Mária	Juliánna	6
93	Pál	Elek	unit.	földműves			ref.	Lajos					2
94	Jakab	József	unit.	földműves	Kádá	Sára	unit.	József	Ferencz			Juliánna	Rózália
95	Jakab	Ferencz	unit.	napszá- mos	Nagy	Juliánna	unit.	Sándor			Mária		4
96	Bálint	István	unit.	napszámos			rkat.	Ferencz					2

